

УДК 159.9

Бочелюк В.Й.¹, Жаболенко А.А.²

¹ д-р психол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. СН-119М НУ «Запорізька політехніка»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ ПІДЛІТКА НА ОСОБИСТОСТЕЙ ПРОТИЛЕЖНОЇ СТАТІ

Для підліткового віку характерною є поява нових психологічних особливостей, пов'язаних з розвитком рефлексії. Ці зміни обумовлені самим періодом розвитку, перетворенням дитини на дорослу людину. Гормональна активність, зростання і зміни фізичного тіла і сексуальності породжують особливі психосоціальні властивості і труднощі (такі як конфліктність, емоційна нестійкість тощо), які потрібно просто подолати, як неминучий процес, перебудови організму, для того щоб придбати свою індивідуальність. В підлітковому віці важливим елементом розвитку є рефлексія на особистостей протилежної статі. При аналізі особливостей цього виду рефлексії доцільно виділити такі положення:

1) когнітивна та емоційна база для розвитку рефлексії формується вже до підліткового віку, подальший розвиток самосвідомості відбувається завдяки свідомому розвитку рефлексії.

2) рефлексія в даному разі виступає не тільки як гносеологічний принцип (спосіб і метод пізнання), але і онтологічний (спосіб і метод розвитку);

3) в структурі самосвідомості рефлексія виступає як логічне ядро, механізм самовизначення та усвідомлення своїх відносин з собою та світом;

4) категорії рефлексії перебувають у полі екзистенціальної психології та пов'язані з особистісними смислами людини;

5) у структурі самосвідомості рефлексія з'являється як явище динамічне зі своїми характеристиками і рівнями розвитку;

6) модель становлення рефлексії у підлітковому віці складається з чотирьох рівнів розвитку: предрефлексії, ідентифікаційного рівня, смислового рівня, екзистенційного рівня;

7) кожен рівень рефлексії має свої завдання розвитку;

8) рефлексія на особистостей протилежної статі відрізняється від інших видів рефлексії своєю конструктивністю, наявністю в своєму змісті екзистенційних питань і присутністю емоційного компонента;

9) спонтанний розвиток рефлексії підлітків в сучасних умовах відповідає початку ідентифікаційного рівня, хоча соціальна ситуація розвитку вимагає таких якостей особистісної зрілості, які відповідають надійному розвитку ідентифікаційного рівня;

10) важлива в юності риса – здатність до інтроспекції (самопостереження) є одним з інструментів рефлексії. Молоді люди цілком свідомо спостерігають і реєструють як власні реакції, так і реакції оточуючих на свою поведінку;

11) розвиток рефлексії підлітків вимагає спеціального формування, яке може спиратися на вікові особливості, а саме: високий інтерес цього віку до самопізнання; важливість стосунків із протилежною статтю; фізіологічна зрілість когнітивних структур і готовність підлітків оперувати смисловими категоріями, сенситивність до розвитку рефлексивної позиції;

12) в процесі спеціальних розвиваючих занять може бути сформований стійкий ідентифікаційний рівень рефлексії з елементами змістового та вектором і мотивацією на екзистенційний рівень.

Ми можемо допомагати підлітку розвивати рефлексію, використовуючи традиційні тренінгові форми роботи такі як: проєктивні методи гештальта; групова дискусія; мозковий штурм; групова рефлексія; гра; моделювання навчальних ситуацій; психологічний щоденник; індивідуальне рішення психологічних завдань; психодрама; лекція; групова та індивідуальна, зворотний зв'язок. і менш поширені, але не менш ефективні форми: рефлексія переживанням, і метод тілесної метафори.

Спеціальні заняття можуть навчити підлітка усвідомлювати екзистенційні цінності, пов'язані з відносинами з протилежною статтю та

змінити якість проживання буття. Це пов'язано з темою відповідальності, свободою як можливістю приймати рішення та рефлексією того, на скільки життя залежить від мене.